

Sorbus aucuparia

44

Lijsterbes

De Althæa Pers

AS

BLAD

BLOEIWIJZE

BIJPRODUCT

STUIFMEEL

WORTEL

ZAAD

ZOMERTAK

HOUT

SCHORS

VRUCHT

GASTEN DIERLIJK

GASTEN PLANTAARDIG

TAKDOORSNEDE

WINTERTAK

Sorbus aucuparia

Lijsterbes

Lijsterbes en scharlaken draad
waarborg mij tegen tegenslag en kwaad,
bescherm mij goed van vroeg tot laat.

Oud Hollands rijm.

De lijsterbes is, net als de roos, de appel en de meidoorn, een telg uit de rozenfamilie. De betekenis van de Latijnse geslachtsnaam *sorbus* is niet helemaal duidelijk; het zou kunnen komen van *sorbere* dat drinken betekent. In het verre verleden werd van de bessen van de lijsterbes een brandewijnachtige, sterke drank gemaakt. Dat zou een link kunnen zijn. De soortnaam *aucuparia* komt van *aucupor* dat *het vangen van vogels* betekent. De boom werd vanwege het veelvuldige bezoek van vogels gebruikt voor de vogelvangst. Hiervoor werden bij de bessen strikken gehangen. De gevangen vogels dienden voor de consumptie.

¶ De lijsterbes is in het grootste deel van Europa en in Noord-Azië te vinden. Van alle hoge loofbomen is hij ook de boom die het verst in het koude noorden te vinden is en die het dichtst de boomgrens op de bergen nadert. In ons land is hij een van de wilde boomsoorten die we vanaf het begin van onze jaartelling kennen. Hij komt in het algemeen voor op

de armere gronden. In kleigebieden tref je hem bijvoorbeeld niet aan. In de vrije natuur is hij dikwijls te vinden in houtwallen. Aangeplant zie je hem veel als laan- of parkboom.

¶ Lijsterbessen zijn rechte, bescheiden bomen met een lichte, open kroon. Ze worden zelden hoger dan tien meter. Onder gunstige omstandigheden worden ze zo'n 120 jaar oud.

¶ Kenmerkend voor de lijsterbesboom is een zinkerwortelstelsel. Daarbij groeien vanuit horizontale hoofdwortels talrijke, dunne zijwortels loodrecht naar beneden.

¶ De schors is glad, soms iets geribbeld met huidmondjes. De takken groeien vrij vlak aan de boom. Jonge takken zijn paarsachtig grijs van kleur. Bij het ouder worden verkleuren ze naar zilvergrijs.

¶ De lijsterbes heeft een oneven geveerd blad met 9 tot 17 paar blaadjes. Deze zijn langwerpig en gezaagd. De bovenkant is dofgroen, de onderkant is bleker van kleur.

¶ In april verschijnen de bloemen ongeveer tegelijk met de bladeren. De talrijke bloemetjes staan in grote, schermvormige, roomwitte tuilen. Ze ruiken sterk, een weeïge, zoete geur die niet echt aangenaam is.

¶ De aanvankelijk gele bessen kleuren bij het rijper worden steeds dieper, tot ze een prachtig oranje kleur hebben. Net als de vlier is de lijsterbes een favoriete voedselbron voor vogels, met name spreeuwen, merels, lijsters en kramsvogels zijn er dol op. Ze zorgen er voor dat de bessen in het najaar niet lang aan de boom

blijven zitten. Daarbij zijn ze onbewust verantwoordelijk voor de verspreiding van de boom. De pitten worden, voorzien van een laagje mest, op willekeurige plaatsen gedeponneerd. Vandaar dat we kleine lijsterbesboompjes op onverwachte plekken kunnen tegenkomen, op muren, in dakgoten of zelfs in andere bomen. 's Winters is de lijsterbes gemakkelijk te herkennen aan de achtergebleven steeltjes van de vruchten na het bezoek van de foeragerende vogels.

¶ De lijsterbes levert prima meubelhout. Het is gemakkelijk te verwerken, is taai en heeft geen hars. Het is zeer geschikt voor houtsnijwerk en verder wordt het toegepast bij het vervaardigen van (houten) keukengerei, gymnastiektoestellen en als wagenmakerhout.

¶ De bessen zijn bitter van smaak en een beetje giftig. Om ze te verwerken dienen ze of in de week gezet te worden in een mengsel van water en azijn of te worden gekookt. Daarna is het een prima ingrediënt bij de bereiding van jams of vruchtendranken, wijn of likeur. Geroosterde bessen leveren een uitstekend koffiesurrogaat op, lekkerder dan cichorei.

¶ Reeds vanouds wist de volksgeneeskunde de lijsterbes om zijn geneeskrachtige eigenschappen te waarderen. De bruikbare delen zijn bes, blad en bloem. Het sap van de bessen bevat flinke hoeveelheden appelzuur, vitamine C en sorbitolum, een hoogwaardig suiker. Gedroogd zijn de bessen een prima, maar zeer onsmakelijke remedie tegen keelpijn. Tijdens de oorlogsjaren, toen vruchten zeer schaars waren, werden

op het platteland eeuwenoude recepten met lijsterbessen opnieuw actueel.

¶ De lijsterbes heeft altijd symbool gestaan voor kracht en bescherming tegen het kwaad. Hij is ook de redder van de Germaanse dondergod Thor. Op het moment dat Thor tijdens een oversteek midden in de rivier Vimur was, begon het water onverwacht snel te stijgen. Thor kon zich op het laatste moment redden door een tak van de lijsterbes te grijpen en hij bereikte daarmee veilig de overkant. Het is nog lang na de kerstening de gewoonte geweest om tenminste één plank van lijsterbeshout te verwerken in een te bouwen scheepsromp. Het bood Thor de gelegenheid om het schip te behoeden voor gevaar. Het rijmpje bovenaan deze tekst spreekt ook van deze beschermende werking. Het werd gezongen, terwijl men in huis lijsterbestakjes met rode draadjes ophing.

Vindplaats : Volkstuin TU-wijk, Thijsseweg, Delft.

